

Gépirástanítás.

A negyven-ötven fogu kis szörnyeteg a modern ember elválaszthatatlan társa: nélkülözhetetlen, pótolhatatlan, segít és meggyötör, végeredményben azonban hű barát, melyhez a sokéves együtt-dolgozás folytán legalább olyan meleg érzések fűznek, mint egynémely híres írótk elkopott ceruzavégéhez. Problémáink írógéppünkkel kapcsolatban naponkint sokszor felmerülnek; mindenki tudja, milyen apró hibája van gépének s írás közben titkos mozdulatokat tesz, melyeket az idegen meg sem ért. Beszélni sem szoktunk róla: meghítt barátság fűz egybe vele, amit szellőztetni talán már izléstelennek is tartanánk. Ámde az otthon egyéb kényelmi kellékei közül erősen kitűnik írógéppünk azzal, hogy nem lehet „csak úgy“ használatba venni, mint például a papucsot, vagy egy új körömkéft, — bár ezekhez is szokni kell, különben idegenséget érzünk az otthon levegőjében. A tárgyak lelke benne fokozottan él. Jóval személytelenebb hivatatalunk írógépe: a magunkét nem szidjuk s elnézünk hibái felett, az irodáét azonban gátlás nélkül kritizáljuk s könnyen mondunk róla marasztaló ítéletet. Hogyan gondolkodik gépeiről az, akinek hivatásszerűen és naponta több órát kell velük töltenie? Aki gépirást tanít, akinek munkája, szellemének megmozdulásai csak a billentyűk kopogása révén válik érzékelhetővé, s aki kénytelen-kelletlen egy vagy sok gép összes jó és rossz tulajdonságait idegszálaiban érzi! Freud módszerével könnyen ki lehetne mutatni a tudatalatti tényezők működését az ilyen ember bánásmódjában a gépekkel, vonzódást lehetne felfedezni egyes betűk iránt, húzódozást másoktól, s érzelmi közösséget lehetne megállapítani ember és írógép között. A lélek mélységeibe vezetnének ezek a gondolatok, talán szükségtelen is velük foglalkozni, hiszen az írógép végső soron mégis csak holt tárgy, ha ki is fejezi munkája kedélyünk minden hullámzását.

Egy kissé közelebb szeretnénk volna hozni most következő fejtegetéseinket. A közösségre akartunk rámutatni, ami gép és kezelője között elevenen él, sokszor meg sem magyarázhatóan, áthidalni a távolságot az iskolai háromszög sarkai, tanuló, gép és írásoktató között. Ha lenne idő — óh, örökös időhiány! —, órákat szeretnénk eltölteni minden tanév elején kizárólag azzal, hogy melegebbé tegyük a viszonyt a tanuló és az előtte feketén hallgató gép között, bemutatni szeretnénk őt, a gépet, mint egyikét a millió és millió tagból álló munkáshadseregnek, melyen keresztülömlik mind az, ami világunkat mozgatja. —A zengő táviróvezetéket sokan megénekeltek már, a fűrgé tüvel, a kalapáccsal, az arató kaszával is irodalmi alkotások foglalkoznak, de elmélyedni kívánó buvárokodók sokszáz más eszköz-ember kapcsolatot találhatnak versben és prózában, zenében és szoborban egyaránt. Az írógép szociális vonatkozásai, a vele való munka fegyverező és formáló hatása, gát-volta lélek és írás között, — megannyi témája lenne ezeknek a tanéveleji beszélgetéseknek, ám az időhiány kegyetlen ösztöke s így elmarad, örökre, egy alkalom, mely lelkesítené a gépirástanulás mechanikus, rideg, kimerítő és minden egyébre tekintést, eszmei kapcsolatkeresést lehetelenné tevő munkáját. Sokszor feldereng a kérdés: vajjon nem éri-e nagyobb

kár a tanulót azzal, hogy tüstént felharsannak a tilalmak és parancsok légiói az első órán, a késedelemnél, mellyel módot nyújthatnánk neki a munkatársával való megismerkedésre, a találkozáásra a gépnek nem csupán mechanizmusával, hanem az emberi lélek és az írógép sokrétű kapcsolatával is.

* * *

A kereskedelmi szaktanfolyamokról nem szólva, iskolarendszerünkben a gépirástanítás csupán a gyakorlati jellegű középfokú oktatásban, a kereskedelmi középiskolában szerepel kötelező rendes tárgyként. Hogy a gépirástanítás, mely ebben az iskolatípusban folyik, bizony, ott is meglehetősen csekély heti óraszámban, mennyire elégti ki az *élet* kívánalmait, arról a minden jelentősebb helyen működő, sőt igen jólmenő gépiróiskolák tulajdonosai beszélhetnének. Írógéppel bánni, csekély kivétellel, valamennyi értelmiségi munkakörben dolgozónak tudnia kell; ebben a viszonylatban sok tekintetben az írástudatlanság határát súrolja az, aki a gépiráshoz nem ért. Ezen élet-felállította követelmény ellentétben van a közoktatási rendszerrel, amennyiben a gépirást megtanulni és folyton alkalmazni kényszerülteknek csupán csekély töredéke hozza ebbéli tudását pedagógus-vezette nyilvános iskolákból. Nagyobb azoknak a száma, akik magán gépiróiskolában sajátították el ügyességüket. De ennél is jóval jelentősebb az a tömeg, amely minden rendszeres oktatás *nélkül* kerül az írógép mellé. S ez a tömeg írja az ügydarabok, kereskedelmi és magánlevelek, beadványok, kérvények, kéziratok közkezen forgó millióit; hogy mennyire meglátszik rajtuk az iskolázatlanság, arról a gépelt írásokat figyelemmel kíséző magánember is, de főleg a hivatalosok sokat mondhatnának! És legtöbbet panaszkodhatnának maguk ezek a *self made man* gépirók! A mai nyersanyaghiánnyal küzdő világban nem mellőzhető a gazdasági rész sem: mérhetetlen időpocsékolás, írógéprongálás, papírvesztés és egyéb segédanyagok kárbaveszése származik abból, hogy nem hozzáértők ülnek a gépek legnagyobb része mellett.

Természetesnek tűnik az elmondottakból, hogy föltétlenül szükségesnek tartanánk mindenki számára a szakszerű gépirástanulás lehetőségét nyújtani, aki középiskolát kíván elvégezni. De módot kellene találni arra is, hogy ezeken felül bárki jó, olcsó és eredményre vezető *közületi* gépirásoktatásban részesülhessen. Gondolataink sokfelé ágazhatnak ezen a ponton. Lehetetlen rá nem mutatni arra, hogy a magán gépirástanítás egyszerű kézbegyakorlásokon túlmutató végső eredménye — nagy átlagokat véve alapul — meg sem közelíti azt, amely a gépirásoktatást igazán komolyan vevő nyilvános — állami, községi, stb. — iskolákban folyik. Itt ugyanis a növendék a gépirástanítással egyidejűleg s azzal szervesen egybekapcsolódó helyesírási oktatást is megkapja. Másrészt viszont meg kell állapítanunk — s ezt minden él nélkül teszszük, hiszen tudva-tudjuk az e téren is fellépett óriási nehézségeket, — hogy aránylag igen kevés nyilvános iskolában folyik ma olyan gépirástanítás, mely a pedagógia, főleg azonban az élet követelményeit kielégitené. *Szakképesítés nélkül, megfelelő terem, asztal, szék, felszerelés, tábla híján, mindenek felett pedig elégtelen mennyiségű és erősen kifo-*

gácsolható minőségű írógépeken történik az ország legtöbb kereskedelmi középiskolájában az oktatás. Az egy csoportban tanuló növendékek száma is rendszerint — főleg anyagi okokból — tulságosan nagy. Az elért eredmény, jobban mondva a sajnálatos eredménytelenség, hűen tükrözi e téren uralkodó iskolai állapotainkat. S előáll az a minden mélyebben gondolkodó előtt szégyenteljes állapot, hogy a gépirástudásból elégséges, jó, sőt jeles osztályzatot nyert tanulók, iskolájuk elvégzése után tüstént magán gépiróiskolába irakoznak s ott hónapok fáradságos munkájával és nagy anyagi áldozattal sajátítják el a minden irodában nélkülözhetetlen gépelnitudás minimumát. Örvendetes-e, hogy a nyilvános iskoláknak mintegy korrigálója, kiegészítője legyen az a magániskola, mely a legutóbbi időkg minden szakszerű ellenőrzést is nélkülözött? És öregbíti-e kereskedelmi középiskoláink tekintélyét az a szánakozó mosoly, mellyel a hivatalfőnök szemléli fiatal, kereskedelmi érettségivel beállt alkalmazottjának ügyefogyott próbálkozását az írógépen? Mert arra gondolni sem lehet, hogy olyan gépirástudással, mellyel kereskedelmi iskolát végzett tanulóinknak kilencven százaléka rendelkezik, helytálló munkát szolgáltatson valaki egy irodában, mely az onnan kikérülő írásmunkákra kicsit is ad! Milyen érzéssel fog gondolni a volt kereskedelmista arra az iskolára, sőt iskolatípusra, mely bizonyítványt adott ugyan, de tudást nem?! Aztán sorra jönnek az iskolát, annak oktatási rendszerét megalázó momentumok: az irodai gép mellől felállított fiatal hivatalnok helyét egy, bár érettségi nélküli, de gépelni jól tudó foglalja el — s ez sokszor éppen nem mintának vehető régi, kibukott iskolatársa, — a hivatalos tízujjas vakírással boldogulni nem tudó ráfanyalodik a kétujjas tippelésre, esténkint gépiráskurzusra kell járnia, hogy elsajátíthassa az irodában való megmaradáshoz szükséges ügyességet, s mind e közben jól emlékezik a sokszor hallott iskolai szavakra: „... ez az iskola a gyakorlati élet számára nevel.” Higyjük el, hogy minden tekintetben megcsaltnak érzi magát az ilyen fiatalember vagy fiatal leány s ebből az érzésből aligha származik haszon iskolára, a vezetés iránt érzett bizalmára, tehát végső soron a nemzet nagy érdekeire.

* * *

Állításokat kockáztattunk meg, reflektálnunk kell a bizonyára felmerülő *ellenvetésekre* is. A sok iskolában tapasztalható felszerelési hiány, tudjuk, átmeneti jelenség, melynek kiküszöbölésén egyrészt az arra hivatottak — örvendezve tapasztaljuk — sokat fáradoznak, másrészt segít az idő is, mely a háború megszűntével majdan hozzáférhetővé fogja tenni a jóminőségű írógépeket. Mert jelenleg ebből a cikkből éppúgy nincs kínálat, mint a mindenki által ismert legegységesebb anyagokból. Ilyen módon belátható időn belül remélhetjük az iskolák írógépállományának korszerűsödését. Felesleges lenne kitérni azoknak a gáncoskodására, akik — Isten tudja, mi okból, mindenestre a hozzáértés legcsekélyebb jele nélkül — szórványosan amellet kardoskodnak, hogy egy nyolcsoros, özönvíz előtti klaviatúrájú Smith Premier, egy festékpárnás bidermeier-szabású szecessziós gép, esetleg egy fantasztikus konstruktőr- próbálkozás, amilyet sehol az égvilágon nem használnak, *megfelel* a tanítás

céljaira; némelyek merő takarékoskodásból holmi gyűrődéskaszterű fátáblát, esetleg egyszerűen csak egy telerajzolt papiroslapot szeretnének állandósítani az iskolákban a mostani szükségmegoldások helyett. Józan ember pillanat alatt rájöhet, hogy *gépirást tanítani csakis írógépen lehet*, mégpedig — s ez az igazi takarékosság! — modern, kitűnő minőségű és masszív gépen. Önként értődik, hogy minden tanulónak a gyakorláshoz rendelkezésére álló amúgy is igen kevés időt *teljesen* ki kell használnia, vagyis lehetetlenség abból a másik szükségmegoldásból rendszert csinálni, amely két, három, sőt ennél is több tanulót ültet egyetlen gép mellé.

Az egy csoportban tanítható növendékek számát illetően már több vitára lehetünk elkészülve, még hozzáértők részéről is. Az oktató szempontja minden esetre az, hogy 10-12 tanuló állandó ellenőrzése éppen elég munkát, ugyanannyi gép kopogását túlkialtani éppen elég energiát igényel. Az órarendek összeállításának nagy gondja és sok nehézsége viszont arra int, hogy az egyes osztályok lehetőleg egyszerre jöjjenek gépirásórára, csoportosítás nélkül. A jelenlegi helyzetben persze a géphiány kényszerít csoportok alakítására, de az a tény, hogy emiatt szinte kizárólag az első vagy a legutolsó órára esnek a gépirások, sem a tanárnak, sem a tanulónak nem megfelelő állapot.

Messze vezetne, ha behatóan tárgyalnánk mind azokat a megoldási lehetőségeket, melyek igénybevételével el lehetne érni még negyvenes létszámú osztályban is a csoportalakítást az órarend megháborítása nélkül; e helyt csak megjegyezzük, hogy *korántsem az oktató kényelme vezet*, mikor a gépirástanításnak kisebb csoportokban való végzése mellett foglalunk a leghatározottabban állást. A tanítás eredménye függ ettől! S ez olyan szempont, ami szerény nézetünk szerint egy gyakorlati jellegű iskolában minden vitát feleslegessé tesz. Aki — különösen kezdő fokon — sokat tanított már, jól tudja, hogy az írógépekkel minden órán mennyi baj van! A szalag megfeszül, összecsavarodik, leesik, nem hagy nyomot, a betűk felakadnak, a papiros kihull, a csergőt nem hallják a tanulók; mindmégannyi ok, ami miatt az oktatónak folyton, de igazán megállás nélkül géptől-géphez kell haladnia. Persze előfeltétel, hogy az oktató a gépeket tőkéletesen ismerje is, összes hibáikkal együtt. Erősen téved az a cikkíró,¹ aki szinte csak oda-vetőleg így ír: *„Gépirást tanító tanárnak nem okoz megterhelést az, hogy 20-30 gép egymástól csak kis részletekben eltérő billentyűzetét megjegyezze. Hisz a szerkezetüket — ami pedig sokkal inkább eltérő — ugyanis meg kell tanulnia.”* Az a könnyedén említett *húsz-harminc* gép bizony nagyon sok és legyen szabad megkockáztatnunk, hogy ennyi gépnek a szerkezetét tanítással egybekapcsoltan a tanár bizony nem kezelheti, különösen akkor nem, ha még egy-két szalagcserét is végéznie kell óráján. *A csoportalakítás a gépirásoktatásban éppolyan feltétele az eredményességnek, mint a nyelvtanításnál*; a vitának különben sem elvi alapjai szoktak lenni, csupán egyesek túlbuzgósága, akik fölösleges és tévesen értelmezett, rövidlátó *takarékosságból* az óratöbbleteket szeretnék megszüntetni.

* * *

¹ Orbán János: Letakarjuk, vagy ne takarjuk le? (Kereskedelmi Szakoktatás, 1942. márciusi szám.)

Mert a gépirástanítás, az igazi jó gépekkel, sok órában, szakképzett oktatóval és megfelelő felszerelésű teremben, nem a *legolcsóbb* iskolai tantárgy. Ezzel az igazsággal azonban *előre* kell számot vetni, az iskolák létesítésénél! Utólagos alkudozásokkal kísérletezgetni, lenyírni az iskolai költségvetésből, „összevonni“ és a használhatatlan gépek kiselejtezését megtiltani persze lehet és a fölöttes hatóság bizonyára nem is fog ellenvetést hallani. A következmények azonban az oktatás eredményében mutatkoznak meg s vezettek el az imént vázolt képig. Ugyancsak nagy tévedés hinni azt is, hogy a gépirás aféle melléktárgy — *gazdasági irányú középiskolában!!* — amit akárki „eltaníthat“: tornatanár, fizikus, irodalomszakos, ahogy éppen adódik. A tanár valóban eltanítgatja, de a növendékek semmit sem tudnak. *Kiváncsiak lennének, vajjon hány százalékát látják el a tanterv szerinti gépirásóráknak valóban szakképesített oktatók, főleg pedig olyanok, akik a vizsgára ma is ki mernének állni!* Eddigi tapasztalataink alapján úgy gondoljuk, hogy a százalékszám igen kicsi lenne...

Egyáltalában: az egész kérdést, a gépirást oktatók személyi ügyét végre rendezni kellene.

Hatosztályos — I. és II. párhuzamos — kereskedelmi középiskolát feltételezve és minden osztályban három csoportot véve alapul, a gépirási heti órák száma az iskolában 21. Hárommal több tehát, mint ugyanazon iskolában a magyar órák száma. Nyilvánvaló ebből, hogy minden csupán közepes benépesültségű iskolában is, *szükség lenne, hogy a tantestületnek egy tagja kizárólag gépirással foglalkozzék.* A számitást minimális alapon végeztük, mert egyrészt feltétlenül megszerzendőnek tartjuk a IV., tehát kötelező gépirástanítással nem rendelkező osztály számára is a heti 1-1 órát jelentő gépirórkört — lehetetlen állapot az, hogy amit a növendék három éven át tanult, a negyedikben, éppen a gyakorlatba való kikerülés előtt, elfelejtse —, másrészt pedig legcélszerűbb, ha a gépirás oktatója a tantestületi jegyző, azonkívül az üzemi gyakorlatokba is be kell őt kapcsolni. Ez mind óraszámnövekedést jelent. Visszatérve előző gondolatmenetünkre a heti 21 óra egészen betölti a kötelező óraszámot s minthogy a gépkarbantartás, egységes oktatás és takarékoság szempontok miatt is kívánatos, hogy a tantárgy tanítása egy kézben legyen, az oktató kizárólag a gépirásra specializálja magát, *szaktárgyait szükségképpen nem taníthatja.* Tudvalevő, hogy a gépirás nem szerepel egyik szakcsoporthoz tartozó tanár oklevelében sem; az arra szóló képesítést külön kell megszerezni. Tekintve a gépirásnak az iskolai tantárgyak közt, enyhén szólva, alárendeltnek hitt jelentőségét — magunk persze koránt sem csatlakozunk ehez az érthetetlen és vas-kalapos felfogáshoz, de hogy így van, még a szaktanárok is elismerik² sem a geográfus, sem a matematikus nem szívesen veszi, hogy egész életében, vagy akár 6-8 évig is *kizárólag* gépirást tanítson, szaktárgyai teljes elhanyagolásával. Külön íráskatatói tanszék pedig ritka, mint a fehér holló. A helyzet tehát egészen félszeg. Az *egyetemet végzett* tanár, akinek valamely tudományszakból van képesítése, húzódozik az „*ügyes-ségek*“ csoportjába sorozott gépirás állandó tanításától. Ehez ugyanis

² Orbán János idézett cikkében.

főlöszleges volt egyetemet végeznie, esetleg még nehéz doktorátust is tenni! Pedig az iskola érdeke azt kívánja, hogy igenis ő tanítsa, hiszen szakképesített, sőt az összes órákat ő tanítsa, azaz ne is tanítson mást, hiszen még így is óratöbblete lesz. A gyakorlatban tehát a gépirást évről-évre labda módjára dobálják egymáshoz a testület tagjai s a tantárgy hol — rendszerint csak kénytelenségből megszerzett — gépirás-tanítói oklevéllel rendelkezőhöz, hol teljesen laikushoz jut, — esetleg többen osztják fel az órákat, a tanítás és az írógépek mérhetetlen kárára. A tudományos képzettséggel rendelkező középiskolai tanár szempontjából egészen érthető, ha nem akar mindig és csakis gépirást tanítani, ezt a leginkább idegölőt valamennyi iskolai tantárgy között, ami, mellesken szólva, nem is érettségi tárgy, tehát anyagi hátrányt is jelent, az iskola szempontjából pedig igen fontos, hogy igenis a — rendszerint *egyetlen* testületi — szakképesített tanár kezébe kerüljön a tárgy tanítása. Hol van ebből a körforgásból a kiút? Nehéz a kérdésre választ adni, hiszen *a kecske is jóllakjék, a káposzta is megmaradjon* elv itt nem alkalmazható. Persze, igen egyszerű lenne azt mondani, hogy *minden iskolába gyors- és gépirásoktatókat kell kinevezni, akik ezt a két ügyességi tárgyat szakszerűen és eredményesen tanítani fogják*. Manapság azonban az érettségivel is rendelkező kifogástalan gyorsíró és gépiró *nem megy el havi százegynéhány pengőért iskolához*, inkább a magánpályák felé orientálódik, s valljuk be, megérthetni felfogását.

A kizárólagos gépirásitanítás nagy áldozatot jelent a szaktárgyainak tanításához soha nem jutó tanár részéről, melyért legalább azt a támogatást megérdemli, hogy munkájában a felettesek messzemenően segítsék: az eredményes oktatást lehetővé tevő csoportbeosztással, a beszerezhető segédeszközök megvásárlásával, egy kis érdeklődéssel munkája iránt, jó elhelyezéssel, s ne csupán meddő és a lényegét meg sem közelítő részletekről adjanak híreket a legilletékesebb szakfolyóiratok is...³

* * *

Mert miben áll a gépirásoktatás?

Menjünk be egy kezdő csoport órájára és nézzük végig azt a hárszát, amiben az oktatónak része van. Becsöngetés előtt néhány perccel már odarendelte a növendékeket, hogy idő legyen a hosszadalmas előkészületekhez: kiosztják a papírtartó tömböket, előveszik a gépeket, leszedik a tokokat, beírja a tanár az órát. Ha nagyon iparkodik és minden tanuló pontosan megjelent — ami nagy ritkaság —, akkor idejében elkezdheti a tanítást. Skálázással indul a munka. Az oktató egyenként végignézi a tanulók írását, a hátuk mögé áll, könyököket igazgatja, ujjaitak görbítgeti-illesztgeti, hajladozik, furakodik a szűk helyen, néha egészen akrobatikus mozgásokat kell végeznie, hogy minden géphez, minden növendékhez eljusson. Figyelmeztetéseit, mint általában mindent, amit az órán mond: harsány hangon kell kiáltania, különben szava

³ Az elmúlt években a *Kereskedelmi Szakoktatás* csupán azt a detailt tartotta érdemesnek az unalomig menően pertraktálni, hogy a vakírás elsajátításához szükséges-e a billentyűkön a betűk lefedése, vagy sem. A „*Letakarjuk, vagy ne takarjuk le?*” című közlemények közderültségen kívül nem sok érdeklődést keltettek a nem-céhbeliek körében; a gépirásitanítás ezer komoly nehézségével küzdő szaktanár pedig méltán várhatta volna, hogy érdemlegesebb kérdések kerüljenek megtárgyalásra!

elvész a gépverés zajában. Ha csak tíz gép van is a csoportban, legalább 15 percet vesz igénybe az ujjigazgatás, figyelmeztetés, közben persze sok egyébre is figyelnie kell, rakoncátlanabb növendékek körében fegyelmezni is. Következik az új betű tanulása. A billentyű-táblázaton megmagyarázza, utána újból egyenkint végigjárja a gépeket és ismét kifogásol, helyreigazít, ujjakat illeszt, a nehézkező tanuló mellé leül, hogy vezesse ujjait; meg nem felelő elhelyezésű billentyű-táblázat esetén görnyedezve kell minden mozgást végeznie, hogy a tanulók szabad rátekintését ne gátolja. „Ne nézz le! Ülj egyenesen! Ne nyomd, hanem üsd a betűket! Ne süllyeszd a csuklót! A, s, d, f, g köz... Ne mondj a helyett á-t! Vigyázz, kiesik a papiros! stb.“ hangzanak az ezerszer ismételt figyelmeztetések. Valamennyi csupa tilalom, parancs, nincs semmi, ami egy derűs percre félbeszakítaná a monotonitást. A tanításnak itt szoktatás, sőt valósággal idomítás jellege van s változatossgot nem hoz semmi. Sivár a munkamenet, s az oktatót csak a szüntelen célrategintés lelkesítheti: meg kell tanítanom gépen írni ezeket az ügyetlen ujjakat! Az új betű begyakorlása után szavakat ír fel a táblára, elszótákolja — nehogy szótag közepén hagyják abba az írást a sorvégződésnél —, elolvastatja a csoporttal, vezényel, ellenőriz, ütemez. A tanulók a szavakat írják. Ha elkészültek, kivéteti a papirost a gépből, kiveszik az indigót az ívből (indigó nélkül soha nem íratunk; a gyakorlatban is kizárólag indigóval folyik a gépelés), vörös ceruzával kijelölik a tanulók a hibákat (betűáthúzással), megszámlálják és elosztják a hibák számát a sorok számával, majd ráírják az ívre az így nyert hibaszámot és a neki megfelelő osztályzatot. Jó középut az osztályozásban, hogy a soronkint átlag 1-nél kevesebb hibára jelest, a soronkint átlag 4-nél több hibára elégtelent adunk; a többi osztályzat arányosan esik e két határérték közé. A tanulók önálló hibajavítása és osztályozása az igazságos elbírálást mindennél szemléletesebben bizonyítja, amellet ők maguk is rájönnek az elkövetett helytelen ujjmozdulatok következményeire. Természetes, hogy minden írást át kell néznie a tanárnak; a figyelmes átnézés minden órán megújuló szuggesztív hatásával idők múltán elérheti, hogy a növendék is a kellő önkritikával szemléli gépirásos munkáját. Persze, amilyen kitűnő hatású a minden órán minden tanulónak a munkáját átvizsgáló és elbíráló tanári ellenőrzés, éppoly romboló és felületességre nevelő, ha a tanár a tanuló által kijavítatlanul hagyott hibát nem veszi észre. Tehát ugyancsak figyelnie kell, ami nem éppen kis feladat minden órán valamennyi tanuló munkájának átnézésénél, annál is inkább, mert csupán percek állnak rendelkezésére. Gondja kell legyen arra is, hogy a tanulók minden percet kihasználva írjanak s még a javítás után is — ha van idő — visszaüljenek gépükhöz gyakorolni. Kicsöngetés előtt pár perccel a tanár bejegyzi a kézjegyével hitelesített osztályzatokat, majd helyrerakatja a gépeket, összegyűjti az írótümböket, e közben azonban ellenőriznie kell azt, hogy a papirosok és indigók a tömbben gyüretlenül legyenek és a tokok a gépekre jól ráillesztve kerüljenek.

A bot-ujjakat mozgékony, hajlékony eszközökké kell alakítani, közel 50 betűt és írásjelet kell megtanítani, begyakoroltatni, az írógép

sok, használat közben nélkülözhetetlen alkatrészének kezelését kell biztosítani, helyesírást javítani, gépírási önfegyelmet szoktatni: mindezt az I. osztály első félévében heti 2 óra, azaz a félévben összesen legfeljebb 30 óra alatt. A sok éves tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a tanítási szünetek, betegségek és egyéb akadályok folytán legfeljebb 25 tanítási órán vesz részt egy-egy tanuló. A munkának, mely a gépírást oktatóra vár, mindössze egyik részlete ez. Hetenkint legalább két órát kell számítani az írógép apró hibáinak javítására, olajozására, szalagcserére, a mechanikus után való szaladozásra, — ha ugyan az iskola történetesen nem olyan helyiségben működik ahol még írógép-szerelő sincs... Minthogy a legtöbb helyen sok a gyenge állapotú gép, a gépírást oktató felé gyakran szállnak rosszaló pillantások az iskolában, a kimondott vagy elhallgatott kérdéssel: *hát már megint baj van azokkal a gépekkel?* Aki nem tanított gépírást még — de nem egyetlen parádés óra végigvezetését gondoljuk ám itt! — az valóban nem tudhatja, hogy milyen nagyon sok baj van tényleg a gépekkel...

Magasabb fokozatú munkát és figyelmet igényel ugyan a kéz és test tartásának, a betűk leütésének az ellenőrzése, de itt meg a diktálás emészt fel rengeteg, más tárgyak tanításához nem is hasonlítható mennyiségű energiát. A másoltatás szintén szerepel a tanítási anyagban, végre is hajtjuk, de a reáfordított idő nem áll arányban az eredménnyel. Ezért tapasztalásból állíthatjuk, hogy a gépírást igazán megtanítani, *sebességre*, nagy mennyiségű diktálás nélkül lehetetlen. Komoly haladás pedig csak akkor mutatkozik, ha az órából legalább 40 percet *félbeszakítatlan* diktálással tölt az oktató. Nagy különbség van ám gépbediktálás és kézírásba diktálás között! A különbséget néhány év múltán a torkunkban ugyancsak érezzük... Gépi segédlet — mikrofon, hanglez — e téren sajnos még nincs, pedig könnyen meg lehetne oldani. Így hát harsány hanggal kell legyőzni a sok írógép kopogását. Gyakorlatból beszélhet-e hát az az érdekes cikkíró, aki 20—30 géppel dolgozó tömeg együttes oktatását ajánlja? A tanárnak pedig nemcsak túl kell harsognia ennyi gép csattogását-csöngetését-zakatolását (mert a „gyere csak ide fiam és diktálj” nem pedagógushoz illő eljárás!), hanem a szavakat, különösen a szóvégződéseket és kissé szokatlanabb kifejezéseket ugyancsak tisztán kell kiejtenie és artikulálnia, hogy a tanuló a hibajavításkor azzal a kifogással ne élhessen: nem érttem. Közben pedig fürgén mozogni ám a gépek között, táblára írni, félkézzel segíteni az apróbb fennakadásoknál, olvasni a szöveget, figyelni az óramutatót. Az *idegfeszültségnek* egészen sajátos állapota lép fel ilyenkor, amit itt nem részletezhetünk, csupán annyit mondunk róla, hogy *rendkívül fárasztó*.

* * *

Az itt vázolt munkamenet pedig nap-nap, óra-óra után ismétlődik: mindig ugyanaz. Valóban csak *vázoltuk* a gépírás oktatójának munkáját, mert lehetetlen minden részletre kitérni, a sok különleges nehézséget felsorolni úgy, hogy az szószátyárkodásnak vagy üres panaszkodásnak ne tűnjék. Aki csinálta: tudja, aki pedig kívülálló: higgye el, hogy igazat beszéltünk. *Ujból ismételnünk kell a munka rendkívül mo-*

noton voltát. Semmi nem hoz változatosságot, még a diktált szöveg sem, hiszen annak szorosán kell alkalmazkodnia a tanítás céljából éppen szükséges gyakorlatokhoz. Így izzadja ki aztán az oktató a *h* betű gyakorlásánál az épületes mondatot: *a léha héja hasa hájas...* Az állandó időhiány *lelkiismereti kérdéssé* tesz minden percnyi megállást, kedélyes félbeszakítást, ami pedig minden más tárgyban élénkít, színesít, megpihentet. A gépírásórán nincs helye az efélének. Ott nem az *értelem* lankad el, hanem az *ujjakat* kell gyakoroltatni. Hiszen állandó megfeszített munkával is szinte a lehetetlenséggel határos három évfolyamban, összesen kb. 120 tanítási óra alatt azt az eredményt elérni, amit a rendelkezések követelményül állítanak oktató és tanuló elé.

* * *

Néhány gyakorlati tapasztalásból merített és okulás céljából ideírt széljegyzet következik most.

A tizujjas vakírás rendszere szerint oktatunk; a legjobb és legtekintélyesebb ez. Azonban a célkitűzésből nem következik az alárendelt jelentőségű kiviteli módok felett folytatott késhegyig menő vita szükségessége. Letakart vagy letakaratlan billentyűkkel egyforma eredményt lehet elérni, ha a tanár valóban teljesen *lelkiismereti* ügygé teszi a minden percet kihasználó tanítást, tehát az, hogy látja-e a tanuló a betűket, vagy sem: egészen lényegtelen mellékkérdés. Kezdd fokozatosan talán jobb az eltakart billentyű, később azonban feltétlenül pontosan olyan — tehát letakaratlan — billentyűzetű gépen való íráshoz kell szoktatni növendékeinket, amilyeneket ők később *a gyakorlati életben* mindentűt látni fognak. És egyáltalában: minden olyan segédeszközt, amit *az élet nem alkalmaz* — zsámoly, támla, állvány, stb. — fokozatosan kiküszöbölendőnek tartunk, még magát a táblára rajzolt billentyűzetet is jó lenne leszedni haladottabb fokozaton, hiszen az írógép klaviatúrája egyetlen írodában sincs kifüggesztve. Olyan dolog mind ez, mint az egyszeri táncos megszokása, aki a teremnek csak bizonyos sarkából tudott elindulni... Szigorúan be kell tartani a tanítás ütemét és menetét, tehát nem helyes, ha az egyéb tárgyak tanárai a néhány betű lekopogtatását is alig tudó tanulóval hosszú szövegeket íratnak (műsorok, iskolai feladatok, egyesületi jelentések). Köztudomású, hogy a zongorázni tanulónak is tiltva van kezdeti fokozaton minden gyakorlatától eltérő-elvonó darab játszása; a zongorázás és gépírás pedig sok tekintetben hasonlítanak egymáshoz. Nézetünk szerint felesleges a hordozható gépek iskolai használatát tiltani: ezt a kitűnő géptípust *az élet* termelte ki és sem tartósságban, sem használhatóságban nem marad az írodai nagy gépek mögött. *Ne állítsunk fel tehát olyan sorompókat, amelyek a valóságban nincsenek meg.* A *portable* gépek eltiltásával egyébként megakadályozzuk azt az ideális tanulási módot, ahol a növendék az otthoni vagy családi írodai gépét minden órán elhozva az iskolába, azon gyakorol. Azon kívül, hogy éppen annak a gépnek a sajátosságait szokja meg, amelyiken később valószínűleg sokat fog írni, valósággal megszaporítja a legtöbb helyen igen szerény írógépállományt. Kár arra is törekedni, hogy az iskolai gépek uniformizáltak, egy-típusúak legyenek. Az oktatónak persze kényelmes lenne ez az állapot, de *az élet* mást mond. Hiszen a való-

ságban 20—25 főtípust és azoknak különböző gyártási szériáit alkalmazták, a helyes tehát az, ha az iskolában is a legkülönbözőbb — de csakis modern és jó állapotú! — gépgyártmányok vannak. Ez csak az *életet* tükrözi, melyhez az iskolai gépirásoktatásnak minden tekintetben közelednie kell. Az állandó indigóhasználatot és a gép összes külső szerkezeti kellékeinek begyakoroltatását már említettük; ezek, valamint a papírbetéttel-kivétellel, sőt a papírminőségekkel kapcsolatos ismeretek az első néhány órát kell betöltsék és később is állandó gyakoroltatás tárgyát képezzék. Ezek nélkül nincs meg a tanításnak sem a zavartalansága, sem a biztos alapozása. Egészen téves eljárás az, ahol a tanuló rögtön az első órán ír. Kifejezést adtunk annak a természetes követelményünknek, hogy minden tanulónak *állandóan írógép előtt* kell ülnie, vagyis *lehetetlen egy gép mellé több növendéket beosztani*. Ehez csatoljuk azt a nézetünket is, amely arra vonatkozik, vajjon ugyanannál a gépnél üljön-e mindig a tanuló, vagy pedig változtassuk helyét? Véleményünk az, hogy a lehetőség szerint kerüljük, főleg kezdeti fokon — és a jelenleg érvényben levő óraszámok mellett a középiskola minden osztályában tulajdonképpen kezdő gépirók ülnek — a gépváltogatásokat. A tanítás menetét, tehát az eredményes tanítás lehetőségét befolyásolja károsan ez a rendszer, de szükségtelen is. Betegség, géphiba, kimaradások, stb. révén különben is sor kerülhet arra, hogy tanuló más gépen írjon. Az iskolából való kilépés előtt néhány órában be lehet mutatni mindenkinek az összes gépeket, de még itt sem okvetlenül szükséges, hiszen a modern típusok között nagy különbség valóban nincs, másrészt viszont sokkal fontosabb, hogy *a növendék egy gép mellett tanuljon*, gyakoroljon lehetőleg sokat, mintsem belekapkodjon az összes — egy-két óra alatt különben sem alaposan megismerhető — géptípusokba. *Bármily fontosnak tűnik is a gyors gépelés, mégis előbbre való a hibátlan írás*: a kettő különben szorosan összefügg. Az *élet* követelménye igazít itt is útba. Minden hivatalban *sokkal fontosabb a helyes, mint a sebes gépirás*, és a nem kellő begyakorlottságú tanulót sebességre ösztökélni nagyon gyakran az egész eredmény kockázatát jelenti. Kapkodni fog, ujjrakása elromlik, mellőzi a vakírást, papírposztólásra vezet. A sebesség emelkedése bizonyos nagy gyakorlat után *önmagától* következik be. A hibajavításnál éppoly súlyos esik latba a figyelmetlenségéből vagy tudatlanságából eredő helyesírási hiba, mint a jellegzetes gépelési hiba, a betűcsere vagy pl. a váltó elégtelen lenyomásából és gyors felengedéséből származó kiugró betű. S itt utalunk arra a közismert tényre, hogy *jó gépiró csak tökéletes helyesíró lehet*. Azaz *önmagától* dől meg az a naív feltételezés, mintha egy nyolc—tíz éves gyermeket már lehetne gépirásra tanítani. A tökéletes helyesírás annál komolyabb kellék, minthogy a gépirónak pillanatok alatt kell appercipiálnia a hallott hangot, átalakítani szóképpé és azt betűnkint mechanikusan leírni. Ezt hiba nélkül elvégezni csak teljesen biztos helyesírással lehet, s ha az előbb azt mondtuk, hogy a gépirásitanítás teljesen gyakorlati jellegű, most fel kell hívni a figyelmet arra a jól ismert jelenségre, hogy kifogástalan gépiróvá mégis csak egészen ritkán nevelhető valaki magániskolákban. Ennek ugyanis előfeltétele a szaka-

datlan helyesírási gyakorlat. A kettő különben egymást egészíti ki: a sok gépeléssel a tanuló helyesírási készsége is emelkedik. Ezért a gépírás oktatójának *állandó kapcsolatban kell állnia a magyar nyelv tanárával* s a helyesírás terén tapasztalt észrevételeit a tanárral közölnie kell, éppen a közös cél elérése érdekében.

*

Helyhiány, s korántsem az anyag elfogyása késztet arra, hogy írásunkat befejezzük. Nem szóltunk a gépírás jellem-, fegyelem- és akaratnevelő szerepéről, arról a szoros kapcsolatról, melyben lennie kell a másik ügyességi tárggyal, a gyorsírással. Sajnos, ennek keresztülvitelét nagyban korlátozza, hogy nem minden gépírásoktató rendelkezik — éppen külön írástanítói tanszék híján — gyorsírási tudással. Említés nélkül hagytuk a tanulók otthoni gyakorlási lehetőségeit, az osztályozás elveit és sok más olyan problémát, mely fontos ugyan, de a pedagógusok szélesebb körét aligha érdekli. Csak egyet még, intésül. Az egyik iskolából a másikba átkerülő növendék tudásából az előző intézet egyetlen tanáranak a működését nem lehet olyan csalhatatlan bizonyossággal megítélni, mint a gépírás oktatójáét. Egyetlen pillantás a tanuló ujjrakására és tisztában vagyunk, milyen komolyan ment az előző iskolában a gépírás tanítás és mennyire volt lelkiismeretes a tanár.

Sok nehézséggel küzd, nagy áldozatokat vállal, lemond a tisztán mechanisztikus tanítás apró örömeiről és gyönyörűségeiről a gépírás oktatója, főleg az, akinek — hogy mi is a közkeletű kifejezést használjuk — „komoly” szakja is van. A kartársak megértő támogatása, a felsőbbség segítségnyújtása csökkentheti munkája terhét, de az ambíció ébrentartására csak egy alkalmas: az eredmény látása. Az, ha valóban gyarapodni látja növendékei tudását és megkapja az elismerést onnan, ahol munkáját végső soron elbírálják: *az élettől*. Biztatóul írjuk ide végezetül, hogy jó módszerrel, teljes lelkiismeretességgel és kellő anyagi felszereltséggel minden gépírásoktató, aki tárgyának tanításához ért, igenis érhet el eredményt. *Tapasztalásunk, hogy ebből a tárgyból buktatásra nem igen kerülhet sor* épkezü, éperzékü tanulóknál, egyes jóelőmenetelű csoportoknál pedig éppenséggel igazi sikert lehet elérni. S ez a tudat, a jól végzett munka megnyugtató érzése, bőven kárpótol minden fáradságért minden küzdelemért, amit a tanárnak anyagi természetű ügyekben a *felsőbbséggel*, hiúsági kérdések miatt a *kartársakkal, diákkal* a szüntelen korholás folytán, *idővel*, gyenge *torkával*, lélektelen *szerszámmal*: embernek a *géppel* vívnia kell.

Aldobolyi Nagy Miklós.